

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Szegő László:

**Az Amerikai Egyesült Államok nemzeti katonai stratégiáinak
vizsgálata a hidegháború után**

Doktori (PhD) értekezés szerzői ismertetője
(TÉZISFÜZET)

Témavezető:
Dr. Babos Tibor, PhD

Budapest, 2019

A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

A hadviselés jellegének hidegháborút követő gyors változásának oka többek között a globalizáció és az extrém módon felgyorsult technológiai, információ-technológiai fejlődés volt. Az előrehaladás olyan sebességgel történik, ami évtizedekre, évekre rövidíti a korábban hosszú évszázadok, évtizedek alatt lezajló folyamatokat. A processzorok számítási kapacitása körülbelül évente megduplázódik, ami az iparban és a hadiiparban korábban elképzelhetetlen változásokat idézett elő. A fejlődés a kvantumszámítógépekre vonatkozó új törvényszerűséget (Neven-törvény) figyelembe véve – mely alapján a számítási kapacitás növekedése jóval felülmúlja a hagyományos számítógépekét és duplán exponenciálisan növekszik – előreláthatólag a jövőben sem áll meg, ezért fel kell készülnünk annak következményeire.

Az Egyesült Államok történelme, adottságainál fogva is sikertörténetnek tekinthető, legalábbis elmondható, hogy az ország eddig kihozta a legjobbat a rendelkezésre álló erőforrásaiból. A múlt században két nagy háborút és egy hidegháborút vívott, mindháromat sikeresen vívta meg. A hadviselésben a történelem folyamán lezajlott „forradalmak”, amelyeket az új technológiák megjelenése váltott ki, nyilvánvaló összefüggést feltételeznek a hadviselés és a technológiai fejlettség között, ezért a katonai stratégiák alapvető összetevője a haditechnika. Az alkalmazott haditechnikai eszközök, az új technológiai eljárások beépülnek a katonai stratégiákba és doktrínákba, mivel az eszközök rendelkezésre állása önmagában nem jelent sikert.

A hidegháború utáni amerikai nemzeti katonai stratégiák elemzése során az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

1. Melyek az amerikai stratégiai gondolkodás jellemzői, mi teszi sajátossá intézményrendszerét, dokumentumait?
2. Történelmi távlatból vizsgálva, hogyan értékelhető objektíven a hidegháború utáni amerikai katonai stratégiák teljesítménye?
3. Hogyan befolyásolja a technológiai fejlődés a stratégiai gondolkodást?
4. Milyen konkrét változásokat okoz az amerikai stratégiai kultúrában a technológiai fejlődés?

HIPOTÉZISEK

Kutatásom során az Egyesült Államok katonai stratégiáit és a kapcsolódó dokumentumokat az alábbi feltételezésekkel vizsgáltam:

1. Minden ország, így az Egyesült Államok is egyedi válaszokat ad a biztonsági kihívásokra, kockázatokra és fenyegetésekre, így stratégiai logikájának jellegzetességei meghatározhatóak.
2. Létezik olyan komplex értékelési módszer, amellyel az amerikai katonai stratégiák teleológiai szemlélettel, a végrehajtás után objektíven értékelhetőek. A stratégiai dokumentumok tartalmi elemeit azonos szempontok szerint vizsgálva megállapítható azok eredményessége.
3. A technológiai fejlődés változásokat generál a harceljárásokban majd a katonai stratégiákban, mely változások beazonosíthatóak, és következtetéseket lehet levonni belőlük a jövő stratégiáinak megalkotásához.
4. A technológiai változások nem csak az Egyesült Államok katonai stratégiáira gyakorolnak hatást, hanem alakítják stratégiai kultúráját is. A hadügyi forradalmak és a stratégiaalkotás viszonyrendszerében a technológiai fejlődés – intenzitásánál és komplexitásánál fogva – kényszerítő erőként hat a stratégiákra nézve.

A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI

A kutatás kezdetekor az alábbi célokat határoztam meg:

1. Megvizsgálni az amerikai stratégiai gondolkodás rendszerét és fejlődését, ezáltal beazonosítani az amerikai stratégiai kultúra jellemzőit és változásait.
2. Megfelelő objektív értékelő rendszer felhasználásával mérni a stratégiák teljesítményét arra vonatkozóan, hogy megfelelő célkitűzéseket határoztak-e meg, illetve azokhoz hozzárendelték-e a szükséges forrásokat.
3. Megvizsgálni, hogy a hidegháború utáni időszakban zajló technológiai változások milyen hatást gyakoroltak a hadviselésre, illetve megállapítani, hogy okoztak-e változásokat a katonai stratégiákban.
4. A katonai stratégiák elemzése és értékelése alapján beazonosítani azokat a tendenciákat, amelyek az amerikai stratégiai kultúra változásait jellemzik.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

Az értekezés első fejezeteinek megírásához széleskörű szakirodalmi gyűjtést és feldolgozást végeztem mind a magyar, mind az amerikai dokumentumok vonatkozásában. Az ekképpen szintetizált anyag összefoglalta a korábbi kutatások

eredményeit, és számos új nézőpontot adott a kutatás továbbviteléhez. Az amerikai stratégiai dokumentumok rendszerének vizsgálata során további elemző kutatásokat, valamint a vonatkozó jogszabályok feldolgozását végeztem el.

Doktori értekezésem jelentős része primer források elemzésére épül, hiszen részletesen áttekintettem az Egyesült Államok valamennyi hidegháború után megjelent nemzeti katonai stratégiáját. Szükségnek tartottam a dokumentumok tartalmi ismertetését az Arthur F. Lykke amerikai stratégiai gondolkodó elmélete szerinti, célkitűzések-módszerek-eszközök (ends, ways, means) bontásban. Nem maradhatott ki a stratégiai környezet vizsgálata sem, ugyanis a célkitűzések, módszerek, eszközrendszer hármasság nem képzelhető el önállóan, kiemelve természetes közegéből, a nemzetközi biztonsági rendszerből. Ehhez más kapcsolódó stratégiai dokumentumok vizsgálatára is szükség volt. A stratégiák ismertetése után azok értékelő-elemzésére került sor. Richard L. Kugler az amerikai biztonsági tanulmányok területén elismert kutató, a stratégiaalkotásban és a védelmi tervezésben szerzett tapasztalataira alapozva a nemzeti biztonság területén, az egyes politikák és stratégiák – beleértve a katonai stratégiákat is – értékelésére alkalmazható komplex elemzési módszert (politikaelemzés) dolgozott ki és írt le részletesen 2006-ban megjelent művében. A katonai stratégiák összegzett értékelését tehát a Kugler-módszer alapján kiválasztott, saját magam által meghatározott, s valamennyi dokumentum esetében azonos szempontrendszer szerint végeztem el. Ezzel biztosítottam azt, hogy a stratégiákat azonos szempontok alapján lehessen értékelni a későbbi kvalitatív összehasonlíthatóság érdekében.

A nemzeti katonai stratégiák összegzett értékelésére egy egyedi, általam kidolgozott módszert alkalmaztam, melynek eredményeképpen koordináta-rendszerben ábrázoltam a katonai stratégiák teljesítményét. A vizsgált stratégiákat célkitűzéseik és a hozzájuk rendelt források, valamint a stratégiai környezet értékelésük alapján minősítettem és így helyeztem el azokat egy koordináta-rendszerben. Annak megfelelően, hogy mennyire reálisan értékelte egy dokumentum a stratégiai kihívásokat és fenyegetéseket megkülönböztettem alulértékelt és felülértékelt stratégiákat. Cél-forrás viszonyrendszerben pedig alulambicionált/túlfinanszírozott, illetve túlambicionált/alulfinanszírozott stratégiákról beszélhetünk. Az értékelést koordináta-rendszerben ábrázolva, a stratégiák síkbeli szórását eredményezi. Tekintettel arra, hogy a katonai stratégiák végrehajtásának meghatározó

eleme a forrásfelhasználás, elemeztem a költségvetési adatokat. A következtetések, tendenciák megjelenítéséhez grafikonokat használtam.

AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLAT LEÍRÁSA

Értekezésemben először áttekintem az amerikai stratégiai gondolkodás elméletét és definiálom azt a stratégia fogalmát, amit kutatásom alatt irányadónak tekintek. Ezt leszűkítem a katonai stratégiára. A katonai stratégia fogalmát az Egyesült Államok katonai tanintézetei által is használt elmélet szerint definiálom. Ugyanebben a fejezetben ismertetem a stratégiai dokumentumok rendszerét az Egyesült Államokban, s elhelyezem a nemzeti katonai stratégiát ebben a keretben. Vizsgálom az amerikai stratégiai viselkedést és beazonosítom az amerikai stratégiai kultúra jellemzőit.

A stratégiák értékeléséhez megfelelő módszertant kellett találnom, mely alkalmas a dokumentumok életciklusának befejeződése utáni teljesítményértékelésre. Erre legmegfelelőbbnek Kugler már említett politikaelemzés módszertanát találtam, melynek általam használt módszereit – stratégiai értékelés és rendszerelemzés – a megértést elősegítve részletesen, külön fejezetben ismertetek.

Annak érdekében, hogy a disszertáció eszenciáját jelentő nemzeti katonai stratégiák ismertetése ne okozzon jelentős mennyiségi aránytalanságot a fejezetek között, a vizsgált stratégiákat két külön fejezetben tárgyalom. Az 1990-es évek „leépítés” stratégiai történelmileg is viszonylag jól elkülönülnek a 2001. szeptember 11-e után kiadott dokumentumoktól. A nemzeti katonai stratégiákat ismertető két nagy fejezetben ismertetem a dokumentumok kiadásának idején hatalmon lévő amerikai elnökök és adminisztrációjuk legfontosabb jellemzőit, valamint a nemzetközi biztonsági környezet meghatározó eseményeit. Az amerikai nemzeti katonai stratégiák ismertetésére egyenként kerül sor az alábbi, valamennyi dokumentum esetében azonos szempont szerint: stratégiai környezet vizsgálata, célkitűzések, módszerek és eszközök, ezeket pedig az összegzés és értékelés követi.

Értekezésem ötödik fejezetében áttekintem a hadügyi forradalmak fogalomrendszerét és vizsgálom stratégiai összefüggéseit, majd azonosítom az időszak technikai fejlődésének hatásait az Egyesült Államok katonai stratégiáira.

Az értekezés befejezéseként összegzem a fejezetek részkövetkeztetéseit, értékelem és elhelyezem a vizsgált stratégiákat egy általam – a források/eszközök

ambíciószint/célok viszonyrendszer vizsgálatára – létrehozott szemléltető rendszerben. Következtetéseket vonok le az Egyesült Államok jövőbeni stratégiáinak és stratégiai kultúrájának fejlődésére, változására vonatkozóan. Összesítem ezek alkalmazhatóságát a magyar katonai stratégiai gondolkodásra, a lehetséges fejlődési irányokra. Megfogalmazom az általam feltárt kutatási eredményeket, és ajánlásokat teszek azok felhasználására.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

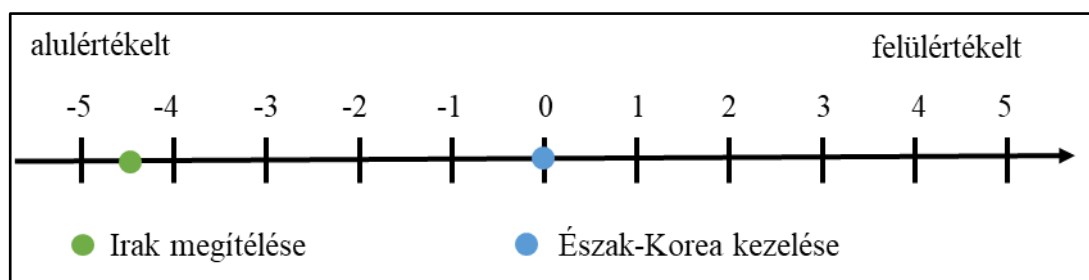
A stratégiák elemzéséhez, értékeléséhez a Kugler által kidolgozott stratégiai értékelés módszertant alkalmaztam, melynek sajátossága abban rejlik, hogy a nemzeti biztonság területére ülteti át azokat a vizsgálati módszereket, illetve egyes elemeiket, amelyek más területeken, például a gazdaságban már bizonyították hasznosságukat. A módszer elemenként, vagy kombinálva jól alkalmazható stratégiai dokumentumok és azok összetevőinek – politikák, védelmi tervek, haderőfejlesztési programok – vizsgálatára a stratégia-alkotás folyamatában az egyes opciók megítélésére, és a döntéshozatal segítésére, valamint már elkészült stratégiák felülvizsgálatára és utólagos értékelésére.

Az Egyesült Államok katonai stratégiáinak a politika elemzés módszerével történő elemzése, értékelése, és alapelemeinek áttekintése után az alábbi következtetéseket vonhatjuk le. Megállapítható, hogy a stratégiai környezet értékelése, a nemzetközi rendszer meghatározó biztonságpolitikai folyamatainak reális értékelése – természetesen figyelembe véve az amerikai stratégiai kultúrából fakadó sajátos percepciókat – még a rendkívül fejlett stratégiai elemző kapacitással és ehhez tartozó intézményekkel rendelkező Egyesült Államoknak sem minden esetben sikerült. A stratégiai gondolkodók által felvázolt eshetőségeket, a RAND elemzései alapján meghozott következtetéseket gyakran cáfolta meg a valóság, kisebb vagy nagyobb mértékben. Ezt a bizonytalanságot a környezet jellemző elemeként tüntették fel, amit a stratégiaalkotás során figyelembe vettek.

A lejátszódott események tükrében azonban ezek az értékelések minősíthetők. Megítélhető, hogy egy környezetvizsgálat eredményei helyesen felismerve a folyamatokat, beazonosítva stratégiai fenyegetéseket, azoknak megfelelő jelentőséget tulajdonítva reális háttérrel adtak a stratégia megalkotásához, vagy egyes elemeket, veszélyeket figyelmen kívül hagyva, illetve túlzottan fókuszba állítva alul vagy

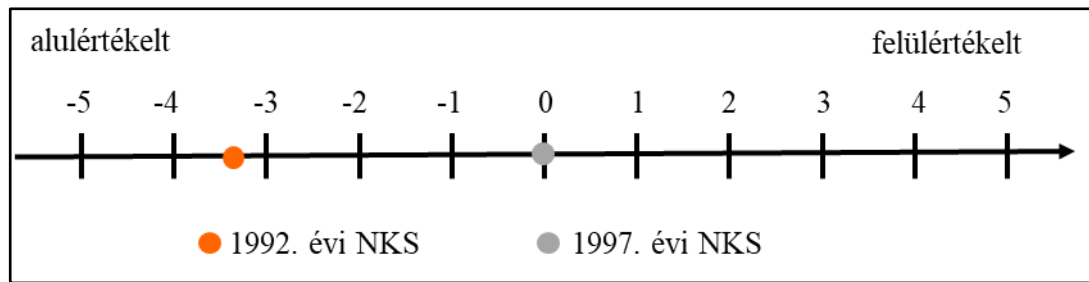
felülértékelték a kihívásokat. Elemzéssel ennek mértéke is meghatározható, amit egy nulla középponttal és pozitív, negatív tartománnyal rendelkező számegyenesen elhelyezhetünk. Amennyiben egy stratégiai környezeti értékelés nem megfelelő értékelést adott és összességében alulértékelt a stratégiai kihívásokat, a nullától balra negatív irányba, amennyiben azokat túlértékelt ez ellenkező előjellel, a pozitív tartományban helyezzük el a tengelyen olyan távolságra, ami megmutatja az „ideálistól” való eltérést.

Az iraki beavatkozásokat alapul véve, a valós eseményeket történelmi távlatból szemlélve, megállapítható, hogy a hidegháború végén, a Francis Fukuyama által vázolt „történelem vége” hangulatban, a stratégiai elemzők nem számítottak az Perzsa-öböl térségében ilyen konfliktusra, illetve nem látták előre Kuvait lerohanását. Az, hogy Irak ténylegesen katonai erőt alkalmaz meglepte az elemzőket, még akkor is, ha az értékelésekben szerepelt az „ösi ellentétek kiújulásának esélye”. Ugyanakkor ma már tudjuk, hogy Irak 2003-as lerohanásakor nem rendelkezett tömegpusztító fegyverekkel és gyártókapacitással így az ország jelentette fenyegetés értékelése eltúlzott volt. Pontos értékelésnek tekinthető az Észak-Korea jelentette fenyegetés amerikai megítélése az elmúlt évtizedekben. A hírszerzési információkra épített fenyegetettség értékelés alapján az Egyesült Államok azokhoz igazított stratégiai válaszokat adott az Észak-Korea jelentette kihívásra, szankciókkal gátolva atomprogramjának előrehaladását, és a rezsim sikeres kiteljesedését, valamint hatásos elrettentéssel visszatartva a katonai akcióktól. A két egyedi értékelést ezek alapján elhelyezhetjük az alábbi – saját szerkesztésű – számegyenesen.

1. sz. ábra: a stratégiai környezet értékelésének ábrázolása számegyenesen

Komplexitásukban vizsgálva az egyes stratégiák környezetértékeléseit, és azok elemeinek minősítése alapján az egész stratégiát egy eredő értékkel jellemezve felhelyezhetjük a tengelyre, vizuálisan megjelenítve hatékonyságukat:

2. sz. ábra: stratégiák ábrázolása számegeyenesen

Utólagos értékelési szempontból a stratégiák jellemző tulajdonsága a forrásokkal történő hatékony gazdálkodás, ugyanis a stratégia célja, hogy a győzelmet (azt elősegítő célokat) a lehető legkevesebb erőforrás ráfordításával érjük el. Megfelelő forrásokat rendelt-e a stratégia a végrehajtáshoz, illetve arányban állt-e a célkitűzés, ambíciószint az ország rendelkezésre álló erőforrásaival, eszközeivel. A történelem során számtalan példát láthattunk arra, amikor az ambíciók nem álltak arányban az erőforrásokkal, vagy egy adott stratégiához nem rendeltek megfelelő eszközöket. Az üzleti életben, a részvényesek szempontjából kritikus jelentősége van annak is, hogy a rendelkezésre álló erőforrásokhoz kellő ambíció, megfelelő cél társuljon, maximalizálva a befektetett tőke profitját.

A nemzetközi rendszer szereplőinek „súlya” rendszerelemzési módszerekkel kiszámítható és besorolható. Stratégiáik utólag a források/eszközök ambíciószint/célok viszonylatban megítélhetők és egy tengelyen ábrázolhatók. Így a középponttól negatív irányba alulfinanszírozott/felülambicionált, pozitív irányba pedig túlfinanszírozott/alulambicionált stratégiákat kapunk. Amennyiben ezt a tengelyt függőlegesen helyezük el és ráhelyezzük az előző tengelyünkre egy két tengellyel rendelkező koordináta rendszert kapunk, ami a stratégiák síkbeli szórását eredményezi. Az ideális stratégia az origóban helyezkedik el.

Ezzel a saját értékelési, szemléltetési módszerrel kiegészítve Kugler politika analízis módszertanát mutatom be az értékelt amerikai katonai stratégiákat. Az Egyesült Államok 1992 évi Nemzeti Katonai Stratégiája egy olyan dokumentum volt, amelyik illeszkedett a stratégiai dokumentumok rendszerébe, jól értékelt a biztonsági környezetet, megfelelő módszereket és eszközöket rendelt a célok megvalósításához. A hidegháború vége miatt eltűnő szovjet fenyegetés miatt azonban, még az Egyesült Államok kiteljesedő ambíciói ellenére is jelentősen túltervezett maradt. A megvalósult technológiai modernizációt, és az előirányzott költségvetési csökkentéseket – valamint a csapatok leépítésével járó társadalmi problémákat is figyelembe véve –

megállapítható, hogy az Egyesült Államok történelmi lehetőséget szalasztott el védelmi költségvetése jelentős csökkentésére, illetve átcsoportosítására.

Amennyiben az 1992-es stratégiáról elmondható volt, hogy a stratégia túltervezett, illetve alulambicionált, úgy az 1995-ös dokumentumban látható, hogy nem a haderőt csökkentették jelentősen, hanem az ambíciószintet emelték. A globális szerepvállalás és jelenlét hitelessé tétele érdekében megjelent a két nagyméretű konfliktus megvívásának képességekvetelménye a regionális agresszorok elrettentése érdekében. A Bottom-Up Review azzal, hogy további csökkentési tartalékot azonosított támogatta a stratégia végrehajtását, illetve előmozdította a modernizációt.

A kismértékben növekvő költségvetés, és ambíciószint, valamint a reális stratégiai környezet értékelés alapján megállapítható, hogy az 1997-es nemzeti katonai stratégia egy gondosan megalkotott kiegyensúlyozott stratégia volt, reális és ambiciózus hosszú távú kitekintéssel.

A 2001. szeptember 11-ei terrortámadások utáni első, 2004 évi stratégia összességében jól teljesített: Az Egyesült Államokat nem érte további külső támadás, és – bár rendkívüli műveleti költséggel jártak – az iraki és afganisztáni szerepvállalás is hozott eredményeket. Az eredmények, figyelembe véve az Iszlám Állam térnyerését Irakban, illetve a szövetséges csapatok számának csökkenésével járó hatalmi visszarendeződést Afganisztánban, nem bizonyultak hosszantartó eredményeknek, de ez nem a stratégiának, még csak nem is a végrehajtásnak köszönhető. Ha figyelembe vesszük, a terrorizmus elleni küzdelem jellegét a 2004 és 2011 közötti időszak – mérőszámként alkalmazva a kiképzett helyi biztonsági erők számát, a kormányzati ellenőrzés alatt tartott területek méretét, a megsemmisített terrorista vezetők és a megakadályozott terrorcselekmények számát – sikeresnek mondható. Ugyanakkor másik stratégiai opció, ugyanezen költségekkel, kevesebb áldozat árán hasonló, vagy kedvezőbb eredményeket hozhatott volna. A katonai stratégia „kiszolgálta” a Bush adminisztráció neokonzervatív stratégiai irányvonalát, ami a válságok kezeléséhez aktívan használta a diplomáciai és katonai eszközöket, igyekezett konstruktív viszonyt kialakítani az emelkedő nagyhatalmakkal és kiterjeszteni a gazdasági prosperitást a világban. A katonai stratégia intézményesíti a 2001 szeptember 11-e után megtett lépéseket, a személyek jelentette fenyegetést, a megelőző csapást, az amerikai föld védelmét a stratégiai megközelítésektől. A hadviselés jellegének megváltozása kapcsán tovább erősödött a partnerekkel – beleértve a szövetségeseket, állandó regionális és koalíciós partnereket is – és nemzetközi szervezetekkel történő

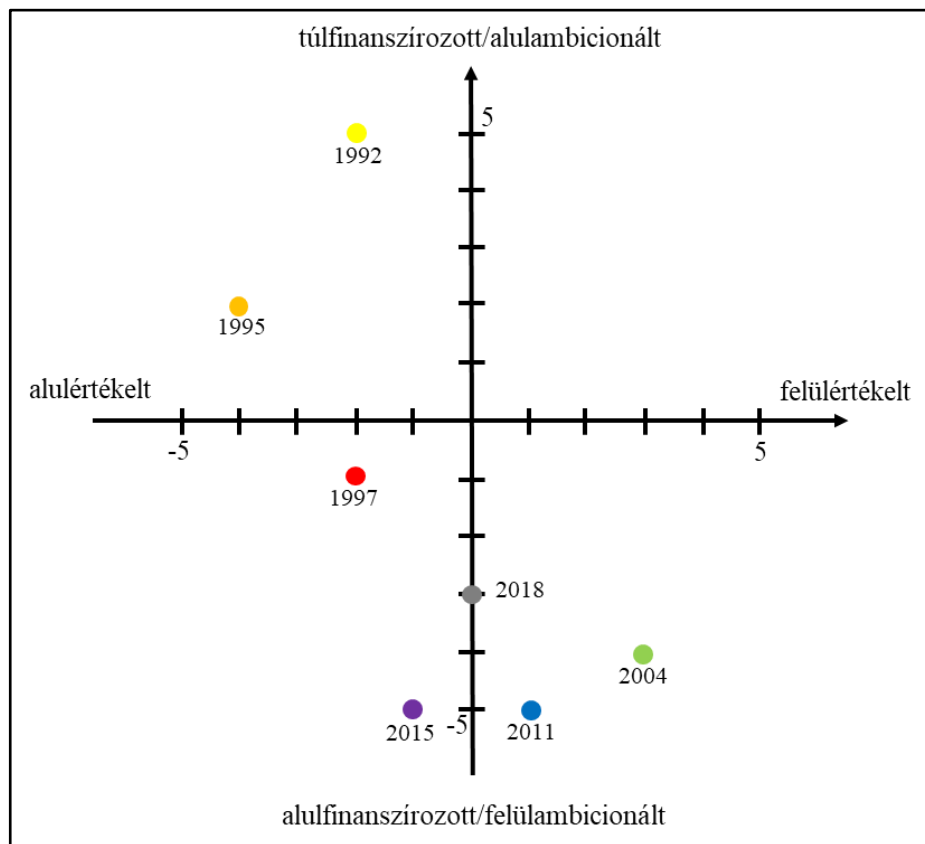
együttműködés fokozása, minden területen. A stratégia egy közel reális fenyegetettség értékelést adó, túlambicionált, bár jelentős forrásokkal rendelkező mégis alultervezett stratégiának minősült.

A 2011-es nemzeti katonai stratégia készítésekor a feszített műveleti tempó és a gazdasági válság szorításában egy visszafogottabb, a korábbiaktól struktúrájában is különböző stratégia született. Nem rendelt eszközöket a célokhoz, még csak nem is írta le a kívánt haderő tulajdonságait, inkább a visszafogottság okait magyarázta. Soha ilyen együttműködő stratégia nem került kiadásra, amelynek gyengeségét „megérezve” erőre kaptak a feltörekvő hatalmak. Az Egyesült Államok által meghirdetett átcsoportosítás a csendes-óceáni térségbe („rebalance”) a gyakorlatban nem lett megtöltve tartalommal. Ez nem jelenti azt, hogy az Egyesült Államok globális szerepe, illetve globális cselekvőképessége megkérdőjeleződött volna, inkább egy túlambiciózus stratégia után, a valós korlátokkal szembenező regenerálódási folyamatot biztosító dokumentum született.

A 2015-ös stratégia jól ismerte fel a stratégiai környezet változásait, és az Egyesült Államok technológiai fölényének kopását, versenyelőnye elvesztésének közvetlen veszélyét. Kiegyensúlyozott értékelést adott a stratégiai környezetről, évei alatt jelentősen növekedett a súrlódás a feltörekvő hatalmakkal. A védelmi költségvetés folyamatos forrásszűkössége miatt nem lehetett végrehajtani a stratégiában leírtakat így valós nagyhatalmi versengés alakult ki. Az ambíciók tekintetében eltúlzott stratégiáról beszélhetünk.

A 2018-as stratégia minősített jellegénél fogva, illetve, hogy kiadása óta alig több mint egy év telt el, nem értékelhető teljeskörűen, bár a trendek előre jelezhetők. Most az látható, hogy a stratégiai környezet értékelésekor beismerte az amerikai versenyelőny elvesztését, ami a kihívó Oroszországgal és Kínával versenyre kényszeríti, és helyén kezeli az egyéb veszélyeket. Jól ismeri fel azt is, hogy az amerikai haderő elérte korlátait, ennek megfelelően alakítja át a haderő alkalmazás alapelveit és még jobban felértékeli a szövetségesek partnerek szerepét, akiket ugyanakkor felelősségvállalásra kötelez. Egyik legfontosabb felismerése, hogy a katonai előny csak a fejlett technológiák innovatív alkalmazásával valósítható meg, ami gondos haderőfejlesztést és tervezést igényel. A környezetértékelés és a költségvetési trendek alapján a stratégia jól végrehajtható lehetne, ugyanakkor a Trump elnök által vízionált „nagyság” stratégiai előny szinte korlátlan forrásokat emésztene fel, ami már most alulfinanszírozottságra predesztinálja a stratégiát.

Az értékelt amerikai stratégiákat évszámmal jelölve, elhelyezve a források/eszközök és az ambíciószint/célok viszonyrendszerét és a stratégiai környezet értékelést ábrázoló koordináta rendszerben az alábbi ábrát kapjuk.

3. sz. ábra: stratégiák elhelyezése koordinátarendszerben

Áttekintve az ábrát látható, hogy az Egyesült Államok hidegháború alatt akkumulálódott katonai ereje még sokáig nagyobb volt, mint ami ambícióinak eléréséhez szükséges lett volna. Óriási technológiai előnye, a haderő minőségi felsőbbrendűsége kisebb mérettel is kiszolgált volna ambícióit. Látható, hogy kissé növekvő ambíciója ellenére védelmi erőforrásai folyamatosan eloptak. A jelentős iraki és afganisztáni műveleti költségek ugyan biztosították a feladatok végrehajtását, de a világválság után ez már a fejlesztésektől vont el forrásokat és az amerikai haderő „felélte a jövőt”. A két elhúzódó művelet, valamint a kihívók folyamatos erősödése mellett a változatlan globális ambíciók ilyen finanszírozással már nem voltak tarthatók.

A környezet értékelésénél látható az 1992-es útkeresés bizonytalansága, majd a Clinton adminisztráció idealizmusa. Később a veszélyek túlértékelése figyelhető meg, a 2011-es stratégiában már a környezeti problémák is megjelennek,

majd 2015-ben egy reális, a valós veszélyekkel őszintén szembenéző értékelés született. A 2018-as stratégia a stratégiai környezet értékelése tekintetében továbbviszi az előző stratégia értékeit, feltünteti a migrációt mint veszélyforrást, ugyanakkor kissé elhanyagolja az éghajlatváltozás jelentette globális fenyegetettség erősödését.

Az Egyesült Államok nemzet katonai stratégiáinak és a stratégiai kultúra jellemzőinek áttekintése során nyilvánvalóvá válik a kapcsolat az értékek és az Egyesült Államok stratégiai viselkedése között. Ez azt jelenti, hogy az alapértékek és a társadalomra jellemző tulajdonságok befolyásolják a stratégiaalkotás és hadviselés minden elemét. A stratégiai döntéseket az adott nemzet és vezetőinek filozófiai, politikai, kulturális és kognitív meghatározottsága és a történelmi tapasztalatok, valamint a hosszú idő alatt kialakult stratégiai preferenciák határozzák meg, amelyek nem, vagy csak nagyon lassan változnak. Ezek alapján megvizsgálva az Egyesült Államokat beazonosítottam az amerikai stratégiai kultúra jellemzőit, amelyeket felleltem a megvizsgált katonai stratégiákban is. Az értékek és az Egyesült Államok stratégiai viselkedése közötti kapcsolatot nem meghatározóként, hanem befolyásolóként azonosítottam. Ezek a tényezők az azonnali cselekvés és elismerés társadalmi preferenciája, a döntő csaták lehetőségének keresése, a nagy tűzerő alkalmazása, a technológiai innováció és a problémák megoldására fókuszáló szemléletmód, az új és a változások iránti fogékonyság, az idő központi szerepe, az emberi élet védelme – legyen az saját vagy ellenség – és a saját áldozatok miatti veszteségérzékenység. A sikerekhez nagyban hozzájárul a mindenki számára kötelező patrióta nemzeti identitás és az izolacionista szemléletű amerikai társadalom is.

A katonai stratégiák politikai meghatározottságát mutatja, hogy bár az amerikai stratégiai kultúra jellemzője, hogy az amerikaiak hajlandóak értékekért és ideálokért háborúzni, e téren változás figyelhető meg. Az elmúlt 30 év időnként elhúzódó katonai beavatkozásai azt mutatják, hogy az Egyesült Államok nemzeti érdekei alapján meghozott stratégiai döntéseket erkölcsi retorikával legalizálják, illetve fogadtatják el a közvéleménnyel.

Sikerült azonosítanom azokat a stratégiai kultúra változásokat is, amelyeket a technológiai változások okoznak. Ezek alapján az amerikai stratégiai kultúrában erősödik a technológia preferálása, mint erősokszorozó, melyet fokozni fog a mesterséges intelligenciát alkalmazó rendszerek kifejlesztése. A döntő csaták keresése és a nagy tűzerő helyett, a rendelkezésre álló információk és adatok elemzésével a kiválasztott célokra – a kívánt hatás elérése érdekében gondosan kiválasztott helyen és

időben végrehajtott – precíziós csapásokat mérve hajthat végre műveleteket, illetve tovább fokozhatja a különleges műveleti erők alkalmazását. A modern technológia által lehetővé tett nagy távolságú csapásmérés lehetősége csökkenti a saját veszteségeket, ezáltal a katonai erő alkalmazását korlátozó veszteségérzékenységet. A hátszág természetes védelmének megszűnése csökkentette az amerikai társadalom és politikai vezetés magabiztosságát, ugyanakkor tovább erősíti a patriotizmust. További forradalmi változásokat eredményezhet a harmadik offszet stratégia hosszú távú kutatás-fejlesztési terveiben meghatározott területeken történő előrelépés. A mesterséges intelligencia és autonóm öntanuló gépek, azzal, hogy adatfeldolgozási kapacitásuk kapcsán képesek megelőzni a stratégiai meglepetéseket, az ember és gép közötti együttműködés a döntéshozatali folyamatok elősegítésével, a fejlett ember-gép közös egységek a koncepciókba beépülő „rajzás” koncepció alkalmazásával, illetve az emberi reagáló-képességet javító, ezáltal automatikus védelmet nyújtó hálózat alapú félautonóm fegyverrendszerek.

A változások beépülnek a műveleti koncepciókba és meg fognak jelenni az amerikai stratégiai dokumentumokban. A célok meghatározásánál az ambíciószint fenntartásához – bízva a legújabb fejlesztésekben – fokozzák a technológia és az innovatív eljárások alkalmazását. A haderőstruktúra és a haderő jellege folyamatosan átalakul, az eltolódás a teljes összhaderőnemiség felé új irányt vesz – a legtágabban értelmezett – összhaderőnemi különleges műveletek irányába.

A nem állami szereplők – a kettős felhasználású, vagy kiszivárgott technológiák által erősített képességeik – ellen folytatott küzdelem fordított hatásként jelentkeznek, és a stratégiák írják elő az innovatív, gyors ütemű, esetenként áttörő jellegű technológiai fejlesztéseket. A változások a hadügyi forradalmak logikájából adódóan a kihívók, a stratégiák multilaterális jellege és az interoperabilitás miatt a szövetségesek és partnerek stratégiáiba is beépül. A közös fejlesztések eredményessége a védelmi kutatói hálózatok együttműködéséhez, fúziójához, fokozottabb védelmi ipari együttműködéshez vezetnek, a kutatás-fejlesztési költségek védelmi költségvetésekben elfoglalt részarányának növekedése mellett. Tovább erősödik a védelmi technológiák megszerzésére irányuló tevékenység.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Az Egyesült Államok stratégiai gondolkodás elméletét, dokumentumait és intézményrendszerét elemeztem, összevetettem az amerikai társadalom általános jellemzőivel és feltártam összefüggéseiket, beazonosítva az amerikai stratégiai kultúra jellemzőit, különös tekintettel a tudományos-technológiai evolúcióra.
2. Összehasonlító elemzésre alapozva, teleológiai szemlélettel értékeltem a hidegháború utáni amerikai katonai stratégiákat, egyedi értékelő és szemléltető rendszert kidolgozva, a cél-forrás viszonyrendszer és a percepciók összefüggéseinek bemutatására, mely lehetővé teszi a stratégiák elhelyezését az utólagos, tárgyilagos értékelés rendjében.
3. Elemzéseimre alapozva megállapítottam, hogy a technológiai vívmányok és a stratégiai dokumentumok kölcsönösen hatnak egymásra, hiszen a technológiai fejlődés eredményei új harceljárásokhoz vezetnek, amelyek átalakítják a stratégiai gondolkodást, másrészt a stratégiai problémák új, innovatív megoldásokat kényszerítenek ki.
4. Elemzéseim azt bizonyítják, hogy az amerikai stratégiai kultúra változik, erősödik benne a technológia preferálása, mint erősokszorozó tényező. Ez azt jelenti, hogy a döntő csaták keresése, a nagy tűzerő alkalmazása és a totális megsemmisítés helyett előtérbe kerül a precíziós csapások, a különleges műveleti erők, az autonóm fegyverrendszerek és a mesterséges intelligencia alkalmazása, mellyel csökkenthető a saját veszteség, és változik a katonai erő alkalmazását korlátozó amerikai veszteség-érzékenység is.

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK GYAKORLATI FELHASZNÁLHATÓSÁGA, AJÁNLÁSOK

Az értekezés az Egyesült Államok stratégia felfogásának, stratégiai kultúrájának részletes ismertetésével, valamint a hidegháború után megjelent amerikai nemzeti katonai stratégiák mélyreható elemzésével és a kapcsolódó elnöki ciklusok stratégiai vízióinak összefoglalásával, hozzájárulhat a magyar stratégiai gondolkodás fejlődéséhez és jól használható a felsőoktatásban a stratégiai tanulmányok oktatása során. A dolgozatban ismertetett értékelő módszer felhasználható más katonai stratégiák értékelésénél, illetve a stratégiák kidolgozásakor.

Magyarország az euro-atlanti integráció területén elért sikerei ellenére nem integrálódott, illetve nem zárkózott fel a védelmi szféra minden területén a szövetségesekhez, különös tekintettel az Egyesült Államokra. A védelmi költségvetés hosszú éveken keresztül elmaradt a NATO által javasolt GDP 2 százalékától, és felhasználásának determináltsága miatt sem hasznosulhatott megfelelően. A korlátozott források hatását fokozta az elavult haditechnikai eszközpark csak részben megvalósult cseréje, illetve cseréjének elhúzódása, a strukturális reformok elmaradása.

Megítélésem szerint a stratégiai intézményrendszer is továbbfejleszthető. A doktori értekezésben bemutatott amerikai stratégia felfogás és a stratégiaalkotás mechanizmusa példaként szolgálhatna a magyar gyakorlat kialakításához és a szabályozási rendszerhez. A fejlett amerikai stratégiai intézményrendszer alapján célszerű lenne az amerikai RAND Corporation-hoz hasonló, magyar, független, objektív, elemző intézményt létrehozni, amelyik a katonai szervezetekkel közvetlen kapcsolatban állva, hasznosítva a tapasztalatokat hozzájárulhatna a magyar védelmi képességek és stratégiai gondolkodás fejlődéséhez.

Az értekezésben beazonosított, az Egyesült Államok stratégiai kultúrájában és stratégiáiban beállt változások hatással lesznek kül- és szövetségi politikáira, valamint a NATO stratégiáira is. A folyamatok figyelembevételével saját politikáink alakításakor Magyarország a változások haszonélvezője lehet.

A kutatási eredmények alapján a technológiai fejlettség és a stratégiák, valamint a védelmi képességek közötti közvetlen összefüggés miatt kiemelt figyelmet kell fordítani a kutatás-fejlesztésre. Az innovatív technológiai megoldások erősokszorozóként hatnak ezért célszerű figyelembe venni azokat a magyar stratégiák alkotásakor is. A Magyar Honvédség rendelkezésére álló növekvő védelmi források felhasználásakor – figyelembe véve az értekezésben leírt amerikai folyamatokat – a haderőfejlesztés során kiemelt figyelmet kell fordítani az innovációra, az ehhez szükséges intézmények, szervezetek kialakítására, amelyek képesek együttműködni a gazdaság innovatív civil szereplőivel.

Budapest, 2019. október 10.

Szegő László

A SZERZŐ TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓI

Szegő László: Politikaelemzés – egy módszer a stratégiai dokumentumok értékelésére. In: Hadtudományi Szemle, 12. évf. (2019) 1. szám. 175-183. o.

Szegő László: Az amerikai stratégiai kultúra napjaink katonai konfliktusaiban. In: Hadtudományi Szemle, 7. évf. (2014) 1. szám. 66-70. o.

Szegő László: Az Amerikai Egyesült Államok stratégiai kultúrája. In: Hadtudomány, 24. évf. (2014) 1-2. szám. 25-34. o.

Szegő László: A stratégiai kultúráról. In: Hadtudomány (Online), 23. évf. (2013) 1. elektronikus szám. 45-54. o.

Szegő László: Az amerikai stratégiaalkotás modellje. In: Hadtudományi Szemle, 4. évf. (2011) 1. szám. 44-49. o.

A SZERZŐ SZAKMAI-TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZA

Szegő László dandártábornok, doktorjelölt 1989-ben szerzett katonai műszaki végzettséget a Kilián György Repülő Műszaki Főiskola sárkány-hajtómű üzemeltető szakán. Pályafutását Szolnokon kezdte, ahol kezdetben helikopterek műszaki üzemeltetésével foglalkozott. Szakmai életútja később visszavezetett e helyőrségbe hadműveleti főnöki és megbízott törzsfőnöki beosztásokba.

1998-ban, a NATO-csatlakozás előtt kezdett dolgozni a Honvédelmi Minisztérium NATO Főosztályán, később a HM Védelempolitikai Főosztályon. Feladatkörébe tartozott a Szövetség stratégiai dokumentumainak elemzése, háttéranyagok kidolgozása, együttműködési opciók kidolgozása.

2002-ben kiegészítő képzés keretében szerzett diplomát a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem biztonság és védelempolitika szakán. Szakdolgozatát a NATO Békepartnerségi Programjáról írta. Ezt követően (2002-2003) posztgraduális képzésen vett részt a Genfi Biztonságpolitikai Központ Nemzetközi Biztonságpolitikai Tanfolyamán. Angol nyelvű szakdolgozatában, az Európai Unión belüli szabad munkaerő áramlást vizsgálta az EU 2004-es bővítése kapcsán. 2015-ben Elektronikus Információbiztonsági vezető diplomát szerzett a Nemzeti Közszerződési Egyetem Közigazgatás-tudományi Karán, ahol szakdolgozatában az Egyesült Államok kiberbiztonsági stratégiáival foglalkozott.

2008-ban a szarajevói NATO Parancsnokság Tanácsadó csoportjában teljesített külszolgálatot, mint kiképzési tanácsadó. Együttműködve a bosnyák védelmi minisztériummal részt vett az új bosnyák hadsereg és kiképzési rendszerének fejlesztésében.

2010 augusztusától dolgozik jelenlegi beosztásában, a Köztársasági Elnöki Hivatalban, ahol az államfő főhadsegédjeként támogatja a Magyar Honvédség főparancsnokának munkáját.

2010-ben jelentkezett és nyert felvételt a ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola doktori képzésére, témavezetője Dr. Babos Tibor ezredes, egyetemi magántanár. Az abszolutóriumot 2014-ben szerezte meg.